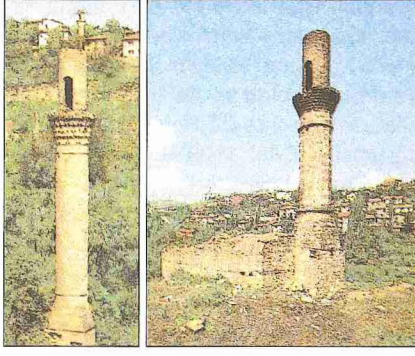

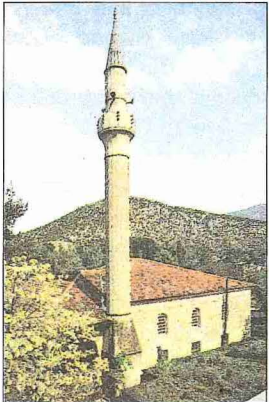

Bilecik'teki Karacalar ve Emîrler camilerinin ayakta kalabilen minareleri

zi Camii'nin 50 m. kadar aşağısında ise Şeyh Edebâli ile Mal Hatun türbeleri ve mescidi bulunur. İl sınırları içindeki başlıca tarihî eserler ise, Gölpazarı'nda Mihâl Bey Camii, Söğüt'te Ertuğrul Gazi Mescidi ve Türbesi ile Çelebi Mehmed'e izâfe edilen cami, Osmaneli'nde rüstem Paşa Camii, İnönü'de Hoca Yâdigâr Camii, Köprülû Mehmed Paşa Camii ve Kervansarayı'dır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait 1991 yılı istatistiklerine göre Bilecik'te il ve ilçe merkezlerinde 55, bucak ve köylerde 316 olmak üzere toplam 371 cami bulunmaktadır. İl merkezindeki cami sayısı ise on birdir.

Bilecik şehrinin merkez olduğu il Kocaeli, Sakarya, Bolu, Eskişehir, Kütahya ve Bursa illeri ile kuşatılmıştır. Merkez ilçeden başka Bozüyük, Gölpazarı, İnhisar, Osmaneli, Pazaryeri, Söğüt ve Yenipazar adlı yedi ilçeye ve on bir bucağa ayrılmıştır; sınırları içerisinde 253 köy bulunmaktadır. 4307 km² genişliğindeki Bilecik ilinin 1990 sayımına göre nüfusu 175.526, nüfus yoğunluğu ise 41 idi.

Köprülû Mehmed Paşa Camii - Vezirhan / Bilecik

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 438, s. 220-223; nr. 515, s. 72-82; BA, D.MKF, nr. 27479; BA, MD, nr. 14, s. 452/636; nr. 26, s. 136/353; nr. 27, s. 248/576; nr. 31, s. 56/143; BA, KK, Ruus, nr. 209, s. 74; BA, KK, Mevkufat, nr. 2567, vr. 30^a-32^b; TK, TD, nr. 145, vr. 106^a-108^b; Şükrullah, "Behçetü't-tevârih" (nşr. Atsız), *Osmanlı Tarihleri*, İstanbul 1949, s. 52; Karamanî Nişancı Mehmet Paşa, "Osmanlı Sultanları Tarihi" (trc. İ. Hakkı Konyalı), a.e., s. 345; Âşıkpaşazâde, *Târih* (Atsız), s. 93, 99, 102, 105, 115; Neşrî, *Cihannümâ* (Taeschner), I, 21, 25, 27, 32, 34, 44-45, 55, 228; İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, s. 82-83, 109, 120-130, 140, 193; H. Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü* (trc. Yaşar Önen), Ankara 1987, s. 229; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 643; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1444; Cuinet, IV, 168; Texier, *Küçük Asya*, I, 259; A. D. Mordtmann, *Anatolien, Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien (1850-1859)*, Hannover 1925, s. 63, 295; Necmi Güney, *Bilecik Tarih ve Coğrafya Etüdü*, Bilecik 1937; Fahri Dalsar, *Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik*, İstanbul 1960, s. 53, 75, 101; S. Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor*, London 1971, s. 253, 259, 301; *Bilecik İl Yıllığı*, Ankara 1973; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi*, Ankara 1974, s. 3, 18-19; Suraiya Faroqhi, *Towns and Townsman of Ottoman Anatolia 1520-1650*, Cambridge 1984, s. 144, 154, 171, 184, 186-187; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, 140; Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I: Anadolu'nun İdarî Taksimatı*, Ankara 1988, s. 128, 137, 140-141, 186; Ankara 1990, s. 2, 3, 14; S. Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İctimai Bir Müessesesi, Zaviyeler ve Zaviyeli-Camiler", *İFM*, XXIII/1-2 (1963), s. 34; Besim Darkot, "Bilecik", *İA*, II, 611-612; V. J. Parry, "Biledjik", *EI²* (İng.), I, 1218.

FERİDUN EMECEN

BİLGE, Kilisli Rifat

(bk. KİLİSLİ RİFAT BİLGE).

BİLGEGİL, Mehmet Kaya

(1921-1987)

Edebiyat tarihi araştırmacısı, edip.

Sivas'ın Gürün ilçesinde doğdu. Gürün'de Mollavelioğlu diye tanınan bir aileye mensuptur. Üç yaşında babası Abdullah Bey'in, bir yıl sonra da annesi Zeliha Hanım'ın vefatıyla küçük yaşta yetim kaldı, dedesi ve dayılarının himayesi altında yetişti. İlk öğrenimini bu kasabada yaptı, ortaokulu Sivas'ta bitirdi. Erzurum'da başladığı lise tahsilini İstanbul'da Kabataş Erkek Lisesi'nde tamamladı (1942). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile Yüksek Öğretmen Okulu'nun Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerini bitirdikten sonra (1947) İzmit, Trab-

Mehmet Kaya Bilgegil

zon ve Adana liseleriyle Gazi Eğitim Enstitüsü'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1951'de Paris Sorbonne Üniversitesi Mukeyeseli Edebiyat Kürsüsü'nde "Lamartine'de İstanbul" konusu üzerine hazırladığı "doctorat d'université" ile edebiyat doktoru unvanını aldı (tezinin özet olarak Türkçe neşredilen bir kısmı için bk. Kaya Bilgegil, "Lamartine'e Göre İstanbul", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, I, İstanbul 1955, s. 109-122). Dönüşünde bir müddet daha Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğretim faaliyetine devam ettikten sonra 1966'da yeni Türk edebiyatı doçenti olarak Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne tayin edildi. 1970'te profesörlüğe yükseldi. Aynı üniversitenin İslâmî İlimler Fakültesi'nde kurucu dekan olarak görev yaptı. İstanbul kütüphanelerinde daha iyi çalışabilmek için Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'ne geçti (7 Kasım 1984). Sağlık durumu dolayısıyla 21 Temmuz 1986'da emekli oldu. 21 Ekim 1987'de vefat etti, mezarı Karacaahmet'te Osman Şems Efendi'nin kabri yakınındadır.

Öğrencilik ve gençlik yıllarında *Yedigün*, *Değirmen* ve *Türk Yurdu* gibi dergilerde şiirler yayımlayan Bilgegil, hayatı boyunca bu ilgisini bir sanat zevki olarak devam ettirmişse de bunları kitap haline getirmemiştir. Bir araştırmacı olarak çalışmaları daha önemlidir. Henüz fakülte öğrencisi iken Darendeli saz şairi Kusûrî hakkında hazırladığı ve kendisinin ilk kitabı olan araştırması, halk edebiyatı alanında metotlu ve ilmi bir çalışma olarak dikkat çekti. Yine aynı yıllarda neşrettiği ve mensur şiir tarzının son güzel örneklerini veren *Cehen-nem Meyvası* adlı kitabının "Şiir ve Mâbâdi" adını taşıyan uzun giriş kısmı, mistik ve şairane tarafları ağır basan önemli bir şiir estetiği nazariyatıdır (poetika). Kaya Bilgegil'in ilmi araştırmada verimli yılları Gazi Eğitim Enstitüsü ile Ata-

türk Üniversitesi'ndeki öğretim üyeliği yıllarına rastlar (1959-1980).

Dar bir alanda ihtisas sahibi olmak yerine diğer disiplinlere yabancı kalmamak gerektiği kanaatinde olan Kaya Bilgegil Türk edebiyatının çeşitli alanlarına ilgi duyduğu gibi ayrıca edebiyat ve siyaset tarihimizi ilgilendiren arşiv vesikaları üzerinde de önemli çalışmalar yapmıştır. Ziyâ Paşa hakkında hazırladığı monografisi ve özellikle Yeni Osmanlılar üzerindeki çalışmaları onun bu taraflarını aksettiren örneklerdir. Yerli arşivimizin yanı sıra Avrupa arşivlerinde de araştırmalarda bulunan Kaya Bilgegil Yeni Osmanlılar tarihine de değerli bilgiler kazandırmıştır. Son olarak 1981'de Fransa'da yaptığı etraflı arşiv çalışmasının neticelerini ortaya koymaya imkân bulamamıştır. *Gazi Eğitim Enstitüsü İnceleme ve Araştırma Dergisi*, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, *Kubbealtı Akademi Mecmûası* gibi dergilerle *Zafer*, *Son Havadis*, *Orta Doğu* gibi gazetelerin sayfalarında kalmış diğer yazıları da onun bazan âlimane, bazan şairane taraflarını aksettiren ve ihmal edilmemesi gereken makaleleridir. Bunlar arasında *Yeni İstanbul* gazetesinde tefrika edilen "Kaybedilen Topraklar" (1966) adlı uzun yazısı, Osmanlılar'ın Rumeli'nden çekilişlerini anlatan duygu yüklü bir tarihî nesir örneğidir.

Eserleri. 1. *XVIII. nci Asır Saz Şairlerinden Kusûrî* (İstanbul 1942). 2. *Cehennem Meyvası* (İstanbul 1944). 3. *Abdülhak Hâmid'in Şiirlerinde Ledünnî Meselelerden Allah I: Allah ve Onun Vücûdunu İfade Eden İsimler* (İstanbul 1959). Bilgegil bu kitabında, Hâmid'de genel olarak İslâmî ve metafizik problemleri ele aldıktan sonra, bütün şiirlerinde Allah kelimesiyle Allah'ın diğer isim ve sıfatlarının morfoloji, sentaks ve semantik açılarından kullanılış şekillerini gözden geçirmiş, ayrıca bu kavramın fesahat ve belâgat bakımından gösterdiği özellikleri incelemiştir. Esere bu bahisleri değerlendiren şemalar ve istatistik cetvelleriyle daha da müşahhas bir özellik kazandırılmıştır. Yazar tarafından eserini Hâmid'de dinî ve metafizik meselelerin kaynağının araştırılacağı bildirilen ikinci cildinin nesri ise gerçekleştirilememiştir. Yakın devir edebiyatımız için teoloji-stilistik bağlantılı bir çalışma olarak önem taşıyan eser alanında benzeri yapılmamış bir araştırma örneğidir. 4. *Türkçe Dilbilgisi. Önce Türkçe Dilbilgisi, Edebiyat Bilgi ve Teorilerine*

Giriş adıyla iki fasikül halinde yayımlanan eserde (Ankara 1964) yalnız dilbilgisi konuları yer almış, daha sonra aynı muhtevayla *Türkçe Dilbilgisi* adıyla tekrar yayımlanmıştır (İstanbul 1982, 1984). 5. *Ziyâ Paşa Üzerinde Bir Araştırma* (İstanbul 1970; Ankara 1979). 6. *Tevfik Fikret'in İlk Şiirleri* (Erzurum 1970). 7. *Mehmed Âkif, Resmî Hal Tercümesi, Basılmamış Bazı Mektup ve Manzûmeleri* (1971). 8. *Harâbât Karşısında Nâmık Kemâl* (İstanbul 1972). Bu çalışma edebiyat tarihimizde Ziyâ Paşa'nın *Harâbât* adındaki antolojisi etrafında cereyan eden çok ünlü polemğin kronolojik ve her bakımdan tenkidî bir dosyasını ortaya koymaktadır. Meseleyi özellikle fesahat ve belâgat ilimleri açısından değerlendiren eser, yaygın kanaatlerin aksine, Nâmık Kemal'in Ziyâ Paşa'yı tenkitlerinde haklı olmadığını, eski edebiyat kültürüne de zannedildiği gibi tam bir hâkimiyet ve vukufu bulunmadığını meydana çıkarmıştır. 9. *Şâir Şinâsi, Hal Tercümesi Üzerinde Küçük Bir Araştırma* (İstanbul 1972). 10. *Rönesans Çağı Cihan Edebiyatında Türk Takdir-kârîhî* (Erzurum 1973). Çok zengin ve geniş bir literatüre ve kütüphaneye araştırmalarına dayanan bir çalışmadır. 11. *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I: Yeni Osmanlılar* (Ankara 1976). 12. *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II: Müteferrik Makaleler* (Erzurum 1980). 13. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri I: Belâgat* (Ankara 1980; İstanbul 1989). Bilgegil'in bu kitabı Hâmid ve Nâmık Kemal hakkındaki araştırmalarına temel teşkil eden bilgileri veren ve belâgat meselelerini derli toplu olarak bir araya getiren bir eserdir. Kaya Bilgegil, Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'ının yeni bir neşri mü-nasebetiyle yazdığı uzun tanıtma yazısında ise (O. Okay ve H. Ayan'ın *Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk* neşrine önsöz, İstanbul 1975, s. VII-XLVII) Şeyh Galib'i, devrini ve mesnevisini yeni bir yorumla ele almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Orhan Okay, "Prof. Dr. Kaya Bilgegil İçin", *TDL*, sy. 431 (1987), s. 263-265; Kemal Yavuz, "Kaya Bilgegil'in Ardından", *Türk Edebiyatı*, sy. 170, İstanbul 1987, s. 45-47; Nermin Suner Pekin, "Kaya Bilgegil", a.e., sy. 171 (1988), s. 45; Belkır Gürsoy, "Hocam Kaya Bilgegil", a.e., sy. 171 (1988), s. 46-48; Kadir Mısıroğlu, "Biz Yokken Vefat Edenler: Prof. Dr. Mehmed Kaya Bilgegil", *Sebil*, sy. 9-10 (258-259), Limburg 1989, s. 10-11; *TDEA*, I, 430-431.

M. ORHAN OKAY

BİLGİ

Doğruluğu gerekli ve yeterli delillerle temellendirilmiş şuur muhtevaları.

İslâmî terminolojide genel olarak **el-ilm** ve **el-ma'rife** terimleriyle ifade edilen bilgi daha ziyade bilen (özne) ile bilinen (nesne) arasındaki ilişki, yahut bilme eyleminin belli bir ifade şekline bürünmüş sonucu olarak anlaşılmıştır. Aynı şekilde sonuç olarak "bilinmiş" olduğu için bilginin **mâlumat** kelimesiyle de karşılandığı görülür. Bilenin, yöneldiği konuyu bütün yönleri ve alanlarıyla kuşatıp anlamasına **ihata**, onu tam olarak kavramasına **vukuf**, aynı konuda derinleşip uzmanlaşmasına da **rûsuh** denilmektedir. Bilgide kesinliği ifade etmek üzere kullanılan **yakîn** terimine karşılık **zan**, **şek** (şüphe-reyb), **vehim** gibi terimler de bilgide kesinliğe yaklaşılan veya uzaklaşılan durumları ifade etmek üzere kullanılır. Bilginin tam zıddı olan bilgisizlik ise **cehl** kelimesiyle ifade edilir.

Klasik felsefî kaynaklarla terminoloji sözlükleri bilgi terimini İslâm düşüncesi tarihinde ortaya çıkmış çeşitli akımlar açısından tanımlar. Bu akımlar arasındaki farklılıkların bilgi tanımlarına çeşitlilik ve fenolilik kazandırdığı görülür. İlk İslâm filozofu Kindî, bilgiyi "eşyanın hakikatleriyle kavranması" şeklinde tarif etmektedir (*Resâ' il*, I, 169). Fârâbî'ye göre bilgi, "varlığı ve devamlılığı insanın yapıp etmelerine bağlı olmayan varlıkların mevcudiyetiyle ilgili olarak akılda kesin hükmün hâsıl olmasıdır" (*Fuşûl mûnteze'a*, s. 51). İhvn-ı Safâ'nın bilgi tanımı ise "bilenin zihninde bilinenin formunun oluşması" şeklindedir (*Resâ' il*, III, 385). Görüldüğü gibi bu son tariftede bilgi olayı bir soyutlama işlemi olarak düşünülmüştür. İhvn-ı Safâ'nın, "nesneyi (şey) hakikatine uygun olarak tasavvur eden" şeklindeki âlim tarifleri ise felsefî bilgiden çok ilmî bilgi dikkate alınarak yapılmış bir tariftir. Seyyid Şerif el-Cürcânî'ye göre bilgi "düşüncenin gerçeğe tam uygun olmasıdır" (*et-Ta'rifât*, "ilm" md.). Bu tarif, bilme olayının yöneldiği konuyla tam bir uygunluk içinde olmasını şart koşmaktadır. Cürcânî'nin aktardığına göre filozoflar (hükemâ) bilgiyi, "bir şeyin sûretinin akılda hâsıl olması" şeklinde tanımlamışlardır. Bilginin hayli yaygın olan bu tarifindeki "sûret" terimi anahtar kelimedir ve bilginin, nesneye ait formun bilme eylemiyle nesneden soyutlanması şeklinde oluş-